

ПОЛІТИКА КНР ЩОДО США В 60-Х РР. XX СТ.: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

А. В. Гончаренко

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії,

Сумський державний університет,

м. Суми, Україна

a.goncharenko@jur.sumdu.edu.ua

У статті досліджено зовнішню політику КНР щодо США в 60-х рр. XX ст. Охарактеризовані причини, хід та наслідки активізації зовнішньополітичної стратегії Китаю в американському напрямку протягом періоду, що досліджується. Проаналізовані конкретні зовнішньополітичні дії КНР щодо США в 60-х рр. XX ст.

Ключові слова: КНР, США, Китай, зовнішня політика, американо-китайські відносини.

The article researches the PRC foreign policy towards USA in the 60's XX century. It describes the reasons, course and consequences of the intensification of the China foreign policy strategy in the American direction during the investigated period. The specific foreign policy actions of the PRC on the USA in the 60's XX century are analyzed.

Keywords: PRC, USA, China, foreign policy, American-Chinese relations.

На початку 60-х рр. XX ст. у зовнішньополітичній стратегії КНР відбуваються зміни. Китайське керівництво усвідомило необхідність створення науково-дослідних центрів, які б зайнялись вивченням найбільш актуальних проблем міжнародних відносин. Були зроблені конкретні кроки щодо формування власної зовнішньополітичної концепції, яка не дублює положення аналогічних документів СРСР і США [1, с. 54]. Вчені КНР почали розробку власної зовнішньополітичної концепції, альтернативної американській та радянській, яка ґрунтувалася на винятковості «небесного походження» китайської «серединної» держави [2, с. 56-60]. Після багатьох невдач і принижень з боку іноземних загарбників, вона має повернути собі колишню велич, «загублені території», «відновити справедливість», використовуючи інші держави для досягнення своїх інтересів [3, с. 25-26]. Винуватцями нещастя, що сталися з Китаєм, були проголошені Велика Британія («Опіумні» війни), Японія (війни, значні жертви), Росія (вторгнення в північні китайські території та ставлення Й. Сталіна), США (конкуренція щодо досягнення провідного становища в регіоні та світі) [4, с. 35].

У жовтні 1961 р. Пекін зазначив, що заради ослаблення американо-китайських протиріч він готовий розпочати переговори з США у контексті зовнішньополітичних відомств, і якщо

американські урядовці проявлять ініціативу. На думку китайського керівництва, мирні переговори і вся зовнішньополітична лінія КНР–США мають ґрунтуватися на «п'яти принципах мирного існування» без докладних роз'яснень цих принципів [5, с. 531; 6, с. 69]. Китай також визначив основні проблеми в американо-китайських протиріччях: підтримка Тайваню з боку офіційного Вашингтону, економічні санкції проти КНР, позиція США щодо відновлення прав КНР в ООН, створення СЕАТО і напруженість в Індокитаї [7, с. 11]. Проте після цього країни як і раніше обмінювалися лише жорсткими заявами на адресу один одного. КНР навіть зробила заяву, що адміністрація президента Дж.Ф. Кеннеді гірше уряду Д. Ейзенхауера [8, с. 53-56].

У першій половині 60-х рр. ХХ ст. Китай, який відмовився від своїх союзів і претендував на роль «третьої сили», був слабким гравцем на міжнародній арені. Саме тому незначні, несуттєві відхилення від традиційної американської політики «стримування та ізоляції» здавалися припустимими. Крім того, сама політика «ізоляції» не виправдовувала себе, оскільки Пекін активізував свою зовнішню політику, встановив відносини з різними країнами, серед яких були і союзники США. Поступово зростала кількість держав, які підтримували вимоги КНР щодо надання їй місця в ООН, що створювало можливість широкого дипломатичного визнання комуністичного Китаю.

23 червня 1962 р. керівництво КНР вирішило перевірити можливість зміни зобов'язань США щодо Китайської Республіки (Тайваню). Того дня офіційні китайські засоби масової інформації поширили документ, в якому мова йшла про ймовірну атаку території країни збройними силами Гоміндану за підтримки США. Скоріш за все, це був натяк на бажаність для Пекіна зниження американської присутності в регіоні, що послабило б позиції Тайваню. Президент США Джон Кеннеді змушений був запевнити пекінську сторону, що взаємовідносини Вашингтону і Тайбею мають лише оборонний характер. Американський посол у КР Дж. Кебот підтвердив це, заявивши, що ціль американської підтримки Чан Кайші не збігається з метою останнього відвоювати втрачену політичну владу на материку [9, с. 272; 10, с. 56].

Війна у В'єтнамі була однією з основних причин протиріч у китайсько-американських відносинах. Будь-які ініціативи щодо «пом'якшення» жорсткої лінії США стосовно КНР, що виходили знизу не знаходили підтримки в урядових сферах і блокувалися ними. Архітектори китайської політики Білого Дому віддавали перевагу колишнім зовнішньополітичним імперативам, в основі яких було уявлення про КНР як про невід'ємну частину соціалістичної співдружності [7, с. 22]. Тайвань став важливою ланкою в периметрі «антикомуністичної оборони» в АТР [11, с. 97]. Крім того, під час війни у В'єтнамі Пекін намагався не загострювати ситуацію в Тайванській протоці, що пояснювалося його небажанням отримати «другий фронт» в умовах наростаючої конфронтації з СРСР [12; 13, с. 282].

У 1965 р. відбулися зустрічі китайського та американського послів у Варшаві, однією з тем переговорів у ході яких була війна у В'єтнамі. В результаті цих зустрічей було досягнуто угоди, згідно з якою КНР надавала США свободу дій у Південному В'єтнамі [14, с. 142-144].

У наступні роки під час «культурної революції» китайські лідери не приховували бажання покінчити з війною у В'єтнамі. Коли в 1968 р. у Парижі почалися американо-в'єтнамські переговори, в Китаї про них зовсім не згадували, або давали зрозуміти, що не можна вірити в їх успіх [15, с. 104].

Пекін, хоча публічно і засудив перехід Вашингтону до політики «стримування без ізоляції», проте почав сподіватися на можливість відновлення контактів між КНР і США [10, с. 30]. Проте, американські ініціативи сприймалися прохолодно китайськими керівниками. Інакше, сторони не поспішали йти на зустріч, будучи невпевненими в справжньої щирості один одного [13, с. 283].

Крім того, раніше до ворогів КНР був зарахований СРСР. Про це заявив Мао Цзедун у бесіді з французькими парламентаріями в лютому 1964 р. [16]. Перехід Китаю до здійснення «особливого курсу» на міжнародній арені відбувався одночасно з перерозподілом співвідношення сил у західному світі. Посилення протиріч між західними союзниками виразилося, зокрема, у відмові Франції від участі у військовій організації НАТО, вихід з СЕАТО, спробах захистити Європу від активного американського втручання в її справи. Посилилася економічна міць ФРН і її роль у міжнародному житті [15, с. 107].

Китайські лідери, взявши за основу ці протиріччя, сконструювали теорію «проміжних зон», яка була покликана, з одного боку, виправдати зближення КНР з країнами Західної Європи та Японією, а з іншого, протиставити СРСР і США решті світу, особливо країнам, що розвиваються. Схема «двох наддержав», що борються за світову гегемонію (або іноді, навпаки, змовляються між собою про розподіл світу за рахунок третіх країн), стала широко пропагуватися керівництвом КНР, розрахунок якого будувався на можливості провокування конфронтації як між самими цими державами, так між ними, з одного боку, і країнами, що розвиваються, з іншого [15, с. 107].

Наприкінці 60-х рр. ХХ ст. у Пекіні переконалися в безперспективності спроб націлити наступальний потенціал США та СРСР один на одного з метою провокування нового конфлікту. Наслідком цього став поворот китайського керівництва на межі 60–70-х рр. ХХ ст. до західного світу, в першу чергу до країн Західної Європи і Японії. Одночасно з цим доктрина «антиамериканізму» китайського керівництва почала втрачати свій «антиімперіалістичний» зміст, оскільки КНР почала розглядати США вже не як лідера єдиного Заходу, а як відокремлену перешкоду на шляху досягнення поставлених ним на міжнародній арені цілей. У той же час, вступивши на шлях співпраці з істеблішментом західних країн, китайські лідери почали поступово готувати умови для активізації діалогу з США [15, с. 107].

Таким чином, можна зробити висновок, що перехід на нові орієнтири в зовнішній політиці та китайсько-американських відносин, які не пов'язані з колишнім політичним курсом, розширив

КНР свободу маневру на міжнародній арені. Посилення антирадянських настроїв у середині країни і постановка того ж принципу в центр зовнішньополітичної діяльності надали можливість китайському керівництву не тільки підготувати ґрунт для різкого повороту «обличчям до Заходу», а й дозволяли розраховувати на відповідну позитивну реакцію західних країн і, перш за все, США.

Література

1. Цвык А.В. Эволюция внешнеполитических доктрин КНР (1950–1990-е гг.) // Вестник РУДН. Серия Международные отношения. 2015. № 1. С. 53-60.
2. Владимиров О.Е. Советско-китайские отношения в сороковых-восьмидесятих годах. М.: Международные отношения, 1984. 384 с.
3. Бажанов Е.П. США во внешнеполитической стратегии КНР (1949–1986 гг.): автореф. дис. ...д-ра ист. наук: 07.00.15. М., 1987. 37 с.
4. Ахмадеева Я.М. Развитие внешнеполитических концепций китайской Народной Республики с 1949 года по начало XXI века // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Гуманитарные и общественные науки. 2018. Т. 9. № 1. С. 33-44.
5. Бондарева А.А. Американо-китайские отношения в первой половине 60-х гг. XX века // Молодой ученый. 2016. № 26 (130). С. 530-532.
6. Копысов М.А. К вопросу о дипломатическом признании КНР Соединенными Штатами Америки // Чтения памяти профессора Евгения Петровича Сычевского: сборник докладов. 2019. Вып.19. С. 68-75.
7. Воронцов В.Б. Китай и США: 60–70-е годы. М.: Наука, 1979. 177 с.
8. Dutt V.P. China's Foreign Policy, 1958–1962. L.: Asia Publishing House, 1964. 336 p.
9. Hinton H.C. Communist China in World Politics. Boston, 1966. 527 p.
10. Таран М.А. Тайвань в американській політиці «стримування та ізоляції» КНР на Далекому Сході (1949–1969) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2006. Вип. 87-88. С. 53-56.
11. Tucker N.B. Taiwan, Hong Kong, and the United States, 1945–1992: uncertain friendships. N.-Y.: Maxwell Macmillan International, 1994. 337 p.
12. Цветков И.А. Политика США по отношению к тайваньской проблеме, 1949–1999 гг.: дис. ...канд. ист. наук: 07.00.15. СПб., 2000. URL: <http://www.ushistory.ru/dissertatsii/179-dissertatsija-oglavlenie.html>
13. Косов А.П. Китайская политика администрации Л. Джонсона // Наука – образованию, производству, экономике: материалы XX (67) Регион. науч.-практ. конф. преподавателей, науч. сотрудников и аспирантов, Витебск, 12-13 марта 2015 г.: в 2 т. Витебск, 2015. Т. 1. С. 282-283.
14. Сергейчук С. США и Китай (Политика США в отношении Китая. 1948–1968). М.: Международные отношения, 1969. 184 с.

15. Давыдов А.С. Идеология и прагматизм в китайской политике США: дис. ...канд. ист. наук: 07.00.03. М., 2005. 247 с.

16. The Times. 1964. 1 March.